

Štefanie Mertanová, *Ius tavernicale*, SAV Bratislava 1985, s. 254, IV přílohy, seznam zkratk, věcný, místní a jmenný rejstřík.

V nakladatelství SAV v Bratislavě vyšla v krásné výpravě studie známé slovenské právní historičky, docentky československých právních dějin na právnické fakultě, věnovaná problematice městského práva v Uhrách. Autorka si z rozsáhlého komplexu otázek městského práva vybrala dílčí úsek měst tavernikálních, nepochybně i proto, že jejich převážná část se nalézala na dnešním území slovenském a že právě vývoj měst patří k důležitým otázkám právně-historického vývoje na Slovensku.

Kniha Š. Mertanové je vlastně úvodem, resp. prvou částí jejích studií, které podnikla. Obsahuje především rozbor úsilí tavernických měst o unifikaci a kodifikaci jejich právního řádu v letech 1456-1526, kdy dochází ke stabilizaci tavernického soudu jako II. instance pro spory rozhodované u soudů tavernických měst (kap. I., str. 15-65) a rozbor činnosti tavernického soudu, zvláště jeho úlohy při novelizaci sbírky tavernického práva v letech 1526-1723 (kap. II., str. 67-131). V úvodu (str. 9-13) podává autorka stručnou charakteristiku literatury o zkoumané problematice a v závěru (str. 133-138) shrnuje hlavní výsledky své práce. V ohlášeném pokračování své práce se chce autorka soustředit na "rekonstrukci a rozbor jednotlivých právních institucí a právních odvětví". Teprve zde zřejmě vystoupí ještě plastičtěji také výsledky jejího mnohaletého výzkumu.

Svůj vlastní výklad začíná autorka rozbořem organizační struktury tavernického soudu: hlavním problémem je tu složení, tj. obsazení soudu. V účasti šlechty a v boji měšťanů o ovládnutí soudu se výrazně projevuje zápas měst o právní autonomii uvnitř feudální společnosti. V tom je také obsažen konflikt mezi právem městským, svým původem cizím, německým (autorka tuto skutečnost nijak nezdůrazňuje) a domácím právem uherským, a v širším kontextu i zápas o podíl svobodných měst na politických osudech státu. Pro českého právního historika se tu nabízí řada zajímavých srovnání, včetně vědomí skutečnosti, že bohemisace českých měst zvláště v husitství, v pozdějším vývoji otevírala cestu k jejich integraci do české vládnoucí stavovské struktury.

Při rozboru personálního složení soudů (zvl. na str. 33) se nabízí otázka nakolik šlechtičtí přísedící byli opravdu vzdáleni místnímu prostředí a zda - podobně jako tomu bylo i jinde v Evropě - nešlo často o nobilisované měšťany. Jak autorka konstatuje (str. 33-34), postupně se prosadila zásada, že tavernický soud soudil i spory, ve kterých byli stranami šlechtici na základě práva městského. (K této otázce se pak znovu vrací v závěru II. kapitoly). Na rozdíl od českého státu, kde od r. 1517 tyto otázky kolise upravovala Smlouva Svatováclavská, prosadilo se tu podřízení šlechty městskému právu vlastně vlivem převahy městských soudců. Je ovšem otázkou, zda tomu bylo ve všech sporech. Při zkoumání vlivu tzv. mateřských práv a odvolávání se k nim - spíše však šlo o žádosti o právní naučení - by snad měla být zvážena i finanční náročnost odvolání.

Autorka dochází k závěru, že původně bylo pro tavernický soud závazné právo města, odkud bylo podáno odvolání (str. 34), avšak současně se projevuje v náznacích "v některých rozhodnutích tavernického soudu" tendence k unifikaci k potírání partikularismu městského práva (str. 37). V druhé polovině 15. stol. se tavernický soud dostal již zcela do rukou 7 tavernických měst a tím se otevírá i cesta ke vzniku jednotného tavernického práva, jehož sbírku klade autorka do 60. let 15. století (str. 39). Význam četných autorčiných závěrů, stejně jako velmi důkladných pramenných studií (str. 49-62), které

pak nalezly svůj výraz v přehledných tabulkách (str. 143-147), by vystoupily mnohem výrazněji, kdyby tato celá kapitola byla uvedena výkladem o městské organizaci v Uhrách, výkladem o kategoriích uherských měst a v neposlední řadě o soudní organizaci v Uhrách, zvláště pak o formách nápravy vadných rozhodnutí. Pro čtenáře, který není právním historikem, je pak obtížné pochopit systém trojinstančního rozhodování v městských sporech, když až na str. 60 se dozví o úloze soudu osobní přítomnosti a když funkce tavernika je vyložena jen mimochodem pod čarou v pozn. 19 (pro čtenáře ruského resumé ve zvl. poznámce, pro čtenáře německého resumé se tyto znalosti zřejmě předpokládají).

Druhou kapitolu, obsahující především rozbor právního vývoje tavernikálních měst a tavernického soudu autorka úzce spojuje s historickým vývojem v Uhrách po r. 1526 a s dvojvládím Ferdinanda I. a Jana Zápoľského. Výstižně líčí politiku taverniků, usilujících o podporu měst pro své pány soupeřící o uherský trůn. Rozborem právní praxe tavernického soudu, která se opírá o důkladný a podrobný rozbor aktuálních materiálů se autorce daří podat přesvědčivý obraz vlivů válečných událostí, politických intrik a městské politiky na jeho činnost. Instruktivní je v tom smyslu pasáž, která líčí podmínky, za jakých si mohla města zakupovat příslušnost k tavernickému soudu.

Mezi nejzdařilejší a zároveň nejvýznamnější partie knihy patří oddíl o vývojových stadiích novelisace tavernického práva (str. 89 a n.), kde se autorce podařilo podat ucelený přehled jednotlivých pramenů - ať již německých či latinských - tavernického práva. V závěru této části knihy se autorka pokusila o stručné (str. 123-131) vymezení územní a personální působnosti tavernického práva. Tato zjištění jsou ovšem zatím jen obecné povahy: osobní působnost soudu se vztahovala na všechny spory probíhající před městskými soudy, které podléhaly působnosti tavernického soudu a to bez ohledu na jejich stavovskou příslušnost (str. 130). Rozsah územní působnosti je ovšem neurčitý a zřejmě byl pohyblivý a závislý na iniciativě jednotlivých měst. Přesnější určení by snad umožnil jen rozbor vlastní praxe tavernického soudu. K instruktivnosti těchto závěrů by zřejmě přispěla mapa uherských měst, které v té či oné míře se dostaly do působnosti tavernického soudu.

Mezi přílohami zvláštní místo zaujímá německý text kodexu tavernického práva, který autorka vydává podle prešovského rukopisu (Štátny okresný archív v Prešově - viz. zvl. výklad na str. 92-93), kterým se předcházejícímu výkladu dostává pramenné základy. Je jen škoda, že není přeložen do slovenštiny, neboť takto je přístupný relativně úzkému okruhu historiků - specialistů.

Závěrem možno tedy konstatovat, že Š. Mertanová předložila ve své práci vynikající výsledky mnohaleté badatelské činnosti, opřené nejen o důkladnou znalost pramenů a literatury, zvl. maďarské, ale vycházející i z hlubokých vědomostí právněhistorických. Kniha vyniká uceleným a hutným výkladem. Její přehlednosti by přispělo ovšem pečlivější citování (viz odkazy na odkazy, které jsou v práci až příliš časté a kterými ostatně práce začíná - str. 17) stejně jako obecnější uvedení čtenáře do problematiky jak jsme výše naznačili.

Pro českého právního historika práce Š. Mertanové nepochybně otevírá možnosti hlubšího poznání uherských právních dějin a srovnání s domácím vývojem. Lze si jen přát, aby další ohlášená studie přikročila od rozboru uherské právní praxe i k širšímu

srovnání s právním vývojem v ostatních evropských zemích a porovnála právní základ
tavernického práva s oblastí magdeburského práva, kam nepochybně patřila.

Karel Malý